

**Інформатизація навчального процесу має сприяти поглибленню і розширенню бази знань –
основи творчої діяльності майбутнього фахівця**

Анотація. У статті розглядаються проблеми інформатизації навчального процесу. Обговорюється необхідність створення комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання усіх предметів і педагогічно виваженого використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, педагогічно виважене використання, комп'ютерно-орієнтовані системи навчання.

Розв'язання проблем науково-технічного та соціально-економічного розвитку суспільства невіддільне від розв'язання проблем розвитку і вдосконалення системи освіти, яка з одного боку відображає рівень розвитку суспільства і залежить від нього, а з іншого - суттєво його обумовлює.

Удосконалення і розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та їх широкі впровадження істотно впливають на характер виробництва, наукових досліджень, освіти, культуру, побут, соціальні взаємини і структури. Це спричинює як прямий вплив на зміст освіти, пов'язаний з рівнем науково-технічних досягнень, так і опосередкований, пов'язаний з появою нових професій.

Серед найбільш важливих напрямків розвитку і вдосконалення системи освіти особливого значення набувають проблеми інформатизації навчального процесу та фундаменталізації змісту освіти, розширення і поглиблення теоретичної бази знань, створення ефективних комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання всіх без винятку предметів, побудованих не на запереченні та відкиданні педагогічних здобутків минулого, а навпаки, на гармонійному їх єднанні з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, неантагоністичному, без руйнівних перебудов і реформ, вбудовуванні сучасних засобів збирання, опрацювання, зберігання, подання найрізноманітніших відомостей і передавання відповідних повідомлень, зокрема навчального призначення.

Слід особливо підкреслити, що інформатизація навчального процесу є складною і перш за все педагогічною проблемою [7]. Використання в навчальному процесі засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій має бути педагогічно виваженим і доцільним. Як підкреслює академік В.Г. Розумовський, об'єктом вивчення повинні, як і раніше, залишатися реальні явища. Підміна їх абстрактними поняттями і символами за недостатньої бази спостережень і досвіду нерідко призводить до згубного формалізму, коли за удаваними знаннями відсутня їх сутність [8].

Проблеми інформатизації навчального процесу полягають не тільки і не стільки в насиченні навчальних закладів засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, скільки в створенні сучасних комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання різних предметів і відповідних педагогічно виважених методик навчання, орієнтованих на педагогічно доцільне використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання, з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівнів їхнього інтелектуального та загального розвитку, особистісних запитів і потреб, впливу безпосереднього спілкування учня з учителем і однолітками на його інтелектуальний, загальнокультурний розвиток, формування його світогляду, культури спілкування з людьми і буття в навколишньому світі, творчого підходу до розв'язування різних проблем.

Важливо розуміти, що для розв'язування далеко не всіх задач потрібно використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [1], [6]. Науковий аналіз творчого продуктивного мислення показує, що головним в процесі мислення є не стільки операційно-технічні процедури і програми виконання вже сформульованих завдань, скільки побудова зразка проблемної ситуації, висунення гіпотез, здогадка, формулювання проблем, постановка задач. Головна складність полягає в тому, щоб кваліфіковано і точно охарактеризувати шукані результати, що породжує відповідні вимоги до загальної строгості і логічності мислення людини [3].

Особливого значення під час використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі набуває врахування і розвиток неформалізованих, творчих компонентів мислення: реалізація проблемної ситуації або постановка задачі, самостійне визначення набору операцій, які необхідно виконати для отримання розв'язку задачі; генерування здогадок і гіпотез в процесі пошуку основної ідеї щодо способів відшукування розв'язку, наукова, художня, технічна фантазія, яка не зводиться до перебирання відомих варіантів і генерації випадкових станів; матеріальна інтерпретація формального розв'язку і ін. [3], [8].

Слід підкреслити, що для того, щоб людина могла здійснювати творчу діяльність в деякій предметній галузі, вона повинна утримувати у власній пам'яті значну кількість положень і фактів з теорій, що стосуються відповідної предметної галузі. Орієнтація на те, що всі необхідні відомості можна знайти в довідниках, комп'ютерних мережах і ін. значно знижує творчий потенціал людини, ефективність її пізнавальної і творчої діяльності, що базується на попередньо здобутих знаннях.

У зв'язку з цим доречно нагадати слова Б. Паскаля: «Випадкові відкриття робить тільки підготовлений розум», а також слова Н. Вінера: «Важко розраховувати на хорошу ідею, маючи слабкі пізнання в предметі, і ще важче розраховувати на таку ідею, не маючи ніяких пізнань».

Слід пам'ятати також і про можливі негативні наслідки нераціонального використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному про-процесі, надмірне захоплення комп'ютерами, моделюванням і т.д. на шкоду інтелектуальному розвитку учнів, формуванню їхнього світогляду та загальної культури, творчого потенціалу. Інформатична культура суспільства і людей не повинна знижувати гуманітарну культуру, однією з найважливіших складових якої є культура спілкування, що так само, як і праця, є засобом розвитку свідомості [4].

В значній мірі інформатизація навчального процесу сприяє розв'язанню проблем його гуманізації, оскільки з'являються можливості суттєвої інтенсифікації спілкування вчителя і учнів, врахування індивідуальних нахилів та здібностей учнів, розкриття творчого потенціалу вчителя і учнів, диференціації навчання у відповідності до запитів, індивідуальних особливостей, нахилів і здібностей учнів, звільнення вчителя і учнів від необхідності виконувати рутинні, технічні операції, надання їм можливостей для розв'язування пізнавальних, творчих проблем. Разом з тим у зв'язку з значною інтенсифікацією навчального процесу та спілкування учнів з учителем і між собою роль спілкування з учителем не тільки не зменшується, а, навпаки, суттєво зростає, оскільки інтенсифікується і управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів, значно збільшується кількість ситуацій, коли необхідна участь вчителя, інтенсифікуються зворотні зв'язки з учнями.

Використання засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій має сприяти значному підвищенню ефективності осмислення повідомлень, що циркулюють в навчальному процесі, і засвоєння відповідних відомостей за рахунок своєчасності повідомлень, їх корисності, доцільного дозування, доступності (зрозумілості), педагогічно доцільної надмірності, оперативного використання джерел навчального матеріалу, адаптації темпу подання навчального матеріалу до швидкості його осмислення і засвоєння, врахування індивідуальних особливостей учнів, ефективного поєднання індивідуальної та колективної навчально-пізнавальної діяльності, самостійної роботи і роботи під керівництвом учителя в класі. Разом з тим важливо враховувати основні принципи сучасної психології: нероздільна єдність свідомості і діяльності, розгляд пізнавальних процесів як форм діяльності, врахування рівнів розумового розвитку, індивідуальності учнів, орієнтувальної основи дій, проблемності в навчанні, а також роль людських факторів, зокрема таких, як діяльність, свідомість, особистість, які є свого роду характеристиками зв'язків і спілкування людини з іншими людьми, з суспільством, буття у світі, роботи з технікою, небезпека передчасної і надмірної «символізації» світу, що може привести дитину до втрати її наївного реалізму, а дорослого до втрати предметності його діяльності, всіх її складових аж до прийняття рішення, яке повинно бути предметним, осмисленим [5].

Особливу увагу необхідно приділяти самостійній роботі учнів. Така робота є надзвичайно важливою складовою пізнавальної діяльності, оскільки знання здобувають тільки через власну пізнавальну діяльність в різних її видах і формах. В зв'язку з цим наведемо слова німецького педагога А. Дістервега: «Розвиток та освіта жодній людині не можуть бути передані або повідомлені. Кожен, хто хоче до них долучитися, повинен досягти цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням» [2]. Разом з тим самостійну роботу учнів необхідно чітко контролювати і направляти, здійснювати управління нею, направляти її відповідно до цілей і завдань навчання і виховання на основі спеціально розробленої комп'ютерно-орієнтованої методичної системи для методичного забезпечення і підтримки самостійної роботи учнів і управління нею, педагогічно виважено і доцільно поєднувати самостійну роботу учнів з роботою в колективі, з різними формами колективної роботи, враховуючи індивідуальні особливості учнів, здійснюючи відповідну диференціацію навчання. В зв'язку з цим твердження про те, що непотрібно формувати в учнів певний запас знань, досить їх навчити вчитися, а необхідні знання вони здобудуть самі, видаються такими, що недостатньо обґрунтовані, оскільки неможливо навчити людину вчитися самостійно, самостійно здобувати досить глибокі, фундаментальні знання у певній галузі знань, не сформувавши у неї відповідний, досить значний запас знань, який слугуватиме основою і опорою для нових пошуків. Окрім того без достатньої бази знань такий самостійний пошук і набуття нових знань найчастіше виявляється мало продуктивним, з невиправдано надмірними витратами часу і зусиль. Тому педагогічно виважене управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів, в тому числі і їхньою

самостійною роботою, спрямовування такої діяльності в необхідному руслі для правильного формування системи предметних і загальнокультурних компетентностей учнів, досить широкої бази до певної міри глибоких знань фундаментального характеру вкрай необхідне і соціально важливе.

Слід підкреслити, що далеко не всякий навчальний матеріал доцільно виносити на самостійний розгляд і вивчення учнями, враховуючи його важливість, складність, фундаментальність, взаємозв'язки з іншими складовими курсів, що вивчаються, а також і те, що методичні системи навчання, зокрема зміст навчання, можуть розвиватися, змінюватися, удосконалюватися, в тому числі і самим учителем, про що учень не може дізнатися з інших джерел, крім з повідомлень вчителя під час проведення занять в класі. Тому самостійну роботу учнів необхідно ретельно планувати, контролювати, педагогічно виважено і цілеспрямовано здійснювати управління нею. Слід мати на увазі, що надмірна, педагогічно не виважена кількість всеможливих повідомлень в процесі навчання може завдати шкоди правильному розвитку учнів. Занадто багато зайвих, надлишкових повідомлень обеззброює людину так само, як і їх недостатність. Тому не обгрунтоване, педагогічно не виважене, не обов'язкове використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі може виявитися не тільки не ефективним, а навіть згубним для правильного розвитку учнів і їх здібностей. Вивчення та обгрунтування правильного, педагогічно виваженого і доцільного використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі, організації та управлінні навчально-пізнавальною діяльністю учнів, її комп'ютерної підтримки, і відповідного психолого-педагогічного забезпечення слід вважати одними з найважливіших педагогічних проблем, зокрема проблем гуманізації навчального процесу (і всієї освітньої системи) і гуманітаризації освіти. Вирішення цих проблем є соціально важливим завданням педагогічної науки, зокрема методик навчання всіх без винятку предметів.

Важливу роль відіграє використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в фундаменталізації змісту навчання, розширенні та поглибленні теоретичної бази знань, в різнобічному і ґрунтовному вивченні відповідної предметної галузі, формуванні знань, необхідних для обгрунтованих пояснень причинно-наслідкових зв'язків досліджуваних процесів і явищ, пізнання законів реальної дійсності. Фундаментальні знання мають надзвичайно важливе значення для прикладних досліджень, а потреби повсякденної практичної діяльності людей викликають і стимулюють відповідну пізнавальну діяльність, спрямовану на розкриття законів фундаментального характеру.

Слід зауважити, що проблеми гуманітаризації освіти, інтенсифікації навчального процесу та його гуманізації, активізації спілкування вчителя і учнів і збільшення питомої ваги самостійної, дослідницького характеру навчально-пізнавальної діяльності, фундаменталізації знань і надання результатам навчання практичної значущості, інтеграції навчальних предметів і диференціації навчання у відповідності до індивідуальних запитів, нахилів і здібностей учнів, забезпечення базових рівнів знань з різних навчальних предметів, інформатизації навчального процесу тісно між собою переплітаються і повинні вирішуватися комплексно, як цілісна система невіддільних одна від одної проблем.

Розв'язування зазначених проблем вимагає розробки нових комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання всіх без винятку предметів - нового змісту навчання, нових засобів, організаційних форм і методів навчання, підготовки, супроводу, аналізу, коригування навчального процесу, управління навчальним процесом, орієнтованих на значний ухил в самостійну, дослідницького, творчого характеру навчальну діяльність учнів і вчителів на основі широкого педагогічно виваженого і доцільного використання поряд з традиційними нових комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання, активацію пізнавальної діяльності учнів і вчителів, з одного боку, і на значну інтенсифікацію спілкування учнів і вчителя, всього навчального процесу, з іншого боку. Очевидно, що такі комп'ютерно-орієнтовані системи навчання здатні і повинні розробляти лише досить високо кваліфіковані фахівці в галузі методик навчання відповідних навчальних предметів.

Список використаних джерел

1. Вильямс Р., Маклин К. Компьютеры в школе. – М.: Прогресс. 1988. – 336с.
2. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. – Москва: "Просвещение". 1956. – 374 с.
3. Зинченко В.П. Человеческий интеллект и технократическое мышление // Коммунист. – 1988. – №3. – С. 96-104.
4. Зинченко В.П. Гуманитарные проблемы информатики // Вопросы философии. – 1986. – №9. – С. 102-104.
5. Зинченко В.П. Эргономика и информатика // Вопросы философии. 1986. №7. – С. 53-64.

6. Клейман Г.М. Школы будущего: компьютер в процессе обучения. – М.: Радио и связь. 1987. – 177 с.

7. Петрик А.И. Некоторые общедидактические вопросы использования информационных технологий в учебном процессе // Материалы межвузовской научно-практической конференции 27-28 апреля 1989 г. Киев. КГПИ им. А.М. Горького. Из-во "Радянська школа". 1990. – С. 22-28.

8. Разумовский В.Г. ЭВМ, школа и научно-педагогическое обеспечение // Советская педагогика. – 1985. – №9. – С. 12-16.

Информатизация учебного процесса должна способствовать углублению и расширению базы знаний – основы творческой деятельности будущего специалиста

Жалдак М. И.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы информатизации учебного процесса. Обсуждается необходимость создания компьютерно-ориентированных методических систем обучения всем предметам и педагогически выверенного использования информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, педагогически выверенное использование, компьютерно-ориентированные системы обучения.

Informatization of the educational process should help to deepen and broaden the knowledge base - basis of the creative activity of the future professionals

Zhaldak M. I.

Resume. The paper is considered issues of informatization of learning process. Also in article is discussed about necessity of creating computer-oriented methodical training systems for all subjects and about the pedagogically well-founded use of ICT in learning process.

Key words: information and communication technologies (ICT), pedagogically well-founded, computer-oriented training systems.

УДК 378.011.3-051:004:16

Рамський Ю. С., Твердохліб І. А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Основи нечіткої логіки – важливий компонент фахової підготовки майбутніх вчителів інформатики

Анотація: у статті розглядаються основи нечіткої логіки та сучасні галузі її застосування, наголошується на важливості вивчення основ нечіткої логіки студентами інформатичних спеціальностей педагогічних університетів.

Ключові слова: логіка, нечітка, вчитель, інформатика.

В наш час, порівняно з початками зародження логіки як науки, з'явилося багато неklasичних логічних течій (інтуїціоністська, модальна, релевантна, діалектична, конструктивна, багатозначна логіки, логіка причинності, квантової механіки тощо), проте, логіка як наука є єдиною теорією, оскільки і в традиційній, і в сучасній, і в будь-якого напрямку неklasичній логіці спільний предмет і методи. Так, в традиційній логіці використовується метод формалізації у нечистому вигляді, тобто поряд з символічною мовою використовуються елементи природної мови, тоді як в сучасній логіці використовується метод формалізації у чистому вигляді.

Вагоме місце серед усього різноманіття неklasичних логічних течій займає нечітка логіка, що знаходить застосування в експертних системах, способах подання знань і в системах штучного інтелекту, широко використовується для розв'язування задач управління та прийняття рішень в умовах невизначеності. Так, нечітке управління виявляється надзвичайно корисним, коли технологічні процеси є досить складними для їх опису та аналізу з використанням класичних методів, або за умов неякісної, неточної чи невизначеної інтерпретації вхідних даних [12, 13].

Багаторазові спроби науковців побудувати ефективні експертні системи та дослідження процесу людського мислення дали змогу зробити висновки про те, що людина, на відміну від цифрових машин, здатна приймати правильні рішення в умовах наявності неповних та нечітких відомостей. Тому важливим виявилось розв'язання проблеми створення управлінських цифрових систем на основі нечіткої логіки.

В рамках класичної логіки висловлень та предикатів неможливо враховувати різні ступені невизначеності, притаманні реальним системам. Натомість в нечіткій логіці вводиться цілий ряд можливих значень істинності висловлень (правильно, неправильно, не зовсім правильно, майже правильно, зовсім помилково тощо), яким ставиться у відповідність певне значення істинності з інтервалу $[0,1]$. В цьому випадку предикатами будуть функції, через які відображаються значення